

УДК 343.9:343.7(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.13923462>

Т.О. МИХАЙЛІЧЕНКО,

доцентка кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, кандидатка юридичних наук, м. Полтава, Україна; e-mail: myhailichenko_t@yahoo.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4668-3375>

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ СЕКСУАЛЬНОЇ СВОБОДИ ТА СЕКСУАЛЬНОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ: АНАЛІЗ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗДІЛУ 4.5 ПРОЄКТУ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Т.О. МЫХАЙЛИЧЕНКО,

Ass. Professor, Chair of Criminal Law and Criminal Legal Subjects, Poltava Law Institute of Yaroslav Mudryi National Law University, Ph.D. in Law, Poltava, Ukraine; e-mail: myhailichenko_t@yahoo.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4668-3375>

CRIMINAL OFFENCES AGAINST SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL INVIOABILITY: ANALYSIS AND IMPROVEMENT OF SECTION 4.5 OF THE DRAFT CRIMINAL CODE OF UKRAINE

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. Стаття присвячена комплексному аналізу кримінальних правопорушень проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості у проєкті нового Кримінального кодексу України (станом на 17.02.2025). До нині це питання не було предметом критичного осмислення, а поодинокі публікації висвітлювали лиш окремі аспекти даної теми. Водночас питання кримінально-правової охорони сексуальної свободи та сексуальної недоторканості завжди в фокусі уваги дослідників, адже сексуальне насильство вчиняється постійно. **Метою** статті є надання пропозицій щодо удосконалення розділу 4.5 Проєкту нового КК України через аналіз його відповідних положень та виявлення ймовірних недоліків, неточностей. Використані **методи:** аналізу нормативно-правових актів – для дослідження положень Проєкту нового Кримінального кодексу України, зокрема розділу 4.5, що стосується кримінальних правопорушень проти сексуальної свободи та недоторканості; формально-логічного аналізу – для визначення логічних взаємозв'язків між окремими нормами та принципами кримінального законодавства, а також для побудови чітких і логічно обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення положень нового Кримінального кодексу; правового прогнозування – для оцінки потенційних наслідків прийняття або внесення змін до норм, що регулюють кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та недоторканості, а також для прогнозування ефективності таких змін у реальному правозастосуванні. **Результатом** стало визначення важливих аспектів, що потребують уточнення в розділі, що стосується кримінальних правопорушень проти сексуальної свободи та недоторканості, зокрема у формулюваннях, які можуть призвести до різного тлумачення норм у проєкті нового КК України. Виявлені прогалини в криміналізації деяких нових форм правопорушень у цій сфері, що є актуальними в умовах сучасного розвитку суспільства та технологій; встановлено, що проєкт нового КК України не враховує достатньо специфічних обставин, що можуть мати значення при кваліфікації правопорушень проти сексуальної свободи та недоторканості. запропоновано уточнення щодо застосування певних кримінально-правових норм, щоб уникнути можливих юридичних прогалин, які можуть бути використані для ухилення від відповідальності в реальному правозастосуванні. **Висновки.** Визначено, що кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини завдають не тільки фізичної, але й значної психоемоційної шкоди потерпілій особі, що в значній мірі належним чином враховано авторами проєкту нового КК. Варто позитивно оцінити пропозицію щодо заміни термінології, притаманної розділу Проєкту КК, присвяченому сексуальній свободі та сексуальній недоторканості, та викладення ознак складів більшості кримінальних правопорушень. Водночас видається: 1) невиправданою пропозиція знизити до 14 років вік сексуальної згоди; 2)

прогалиною щодо кваліфікації катування, яке вчиняється шляхом зґвалтування; 3) недоліком неврахування вагітності як ознаки, що підвищує тяжкість вчиненого злочину; 4) необґрунтованим виділення спеціальної норми, що передбачена ст.4.5.6 Проекту; 5) дискримінуючою вказівка у ст.4.5.9 Проекту на потерпілу особу (жінка). Наголошено, що калічення геніталій все ж насамперед посягає саме на здоров'я людини, а не на сексуальну свободу та недоторканість; 6) що в деяких випадках буде складно відокремлювати сексуальне домагання (провина) та примушування, що потребує коригування.

Ключові слова: кримінально-правова охорона; кримінальна відповідальність; статевая свобода; статевая недоторканість; зґвалтування; сексуальне насильство; домагання; примушування; катування; штучне переривання вагітності; проєкт нового Кримінального кодексу

***

Problem statement. The article is devoted to a comprehensive analysis of criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability in the draft of the new Criminal Code of Ukraine (as of February 17, 2025). Until now, this issue has not been the subject of critical reflection, and individual publications have only covered certain aspects of this topic. At the same time, the issue of criminal law protection of sexual freedom and sexual inviolability is always in the focus of researchers' attention, because sexual violence is committed constantly. Therefore, the **purpose** of the article is to provide proposals for improving Section 4.5 of the Draft of the New Criminal Code of Ukraine through the analysis of its relevant provisions and the identification of possible shortcomings and inaccuracies. **Methods** used include the analysis of normative legal acts. This was done to examine the provisions of the Draft New Criminal Code of Ukraine, specifically Section 4.5, which deals with criminal offenses against sexual freedom and inviolability. Another method applied is formal-logical analysis. This was used to determine the logical connections between individual norms and principles of criminal law, as well as to construct clear and logically substantiated proposals for improving the provisions of the new Criminal Code. Additionally, legal forecasting was employed. It was used to assess the potential consequences of adopting or amending norms regulating criminal offenses against sexual freedom and inviolability, as well as to predict the effectiveness of such changes in real law enforcement. The **result** was the identification of important aspects that require clarification in the section concerning criminal offenses against sexual freedom and inviolability, specifically in formulations that may lead to different interpretations of the norms in the draft of the new Criminal Code of Ukraine. Gaps in the criminalization of some new forms of offenses in this area have been identified. It was established that the draft of the new Criminal Code of Ukraine does not adequately account for specific circumstances that may be significant when qualifying crimes against sexual freedom and inviolability. Suggestions were made for clarifying the application of certain criminal law norms to avoid potential legal loopholes that could be exploited to evade liability in real law enforcement practice. **Conclusion.** The author concludes that criminal offenses against sexual freedom and sexual inviolability of a person cause not only physical, but also significant psycho-emotional harm to the victim, which was largely duly taken into account by the authors of the Draft of the new Criminal Code. It is worth positively assessing the proposal to replace the terminology inherent in the section of the Draft Criminal Code dedicated to sexual freedom and sexual inviolability, and to set out the characteristics of the most criminal offenses. At the same time, it seems: 1) unjustified proposal to lower the age of sexual consent to 14 years; 2) a gap in the qualification of torture committed by rape; 3) a flaw in not taking into account pregnancy as a sign that increases the severity of the crime committed; 4) unfounded allocation of a special norm, which is provided for in Art. 4.5.6 of the Draft; 5) discriminatory indication in Art. 4.5.9 of the Draft on the victim (woman). It is also emphasized that genital mutilation primarily encroaches on a person's health, not on sexual freedom and inviolability; 6) that in some cases it will be difficult to separate sexual harassment and coercion.

Keywords: criminal legal protection; criminal liability; sexual freedom; sexual inviolability; rape; sexual violence; harassment, coercion; torture; artificial abortion; draft of the new Criminal Code

Постановка проблеми

Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості є традиційними для кримінальних законів всіх держав. Питання кримінально-правової охорони цих суспільних відносин досліджуються протягом століть, постійно зазнаючи реформувань відповідно до змін у світогляді людей. Тож і інтерес до цієї тематики в наукових колах не згасає. При цьому найбільший сплеск наукової дискусії за останнє десятиліття спостерігався у зв'язку з прийняттям Закону України "Про внесення змін до Кри-

мінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами" від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. Тут варто відмітити публікації, зокрема, О. Дудорова [1], В. Маркіна [2], В. Борисова та Д. Євтеєвої [3, с.61-68]. Ще одна "хвиля" дослідження цих норм пов'язана із застосуванням сексуального насильства російськими військовими щодо цивільного населення України, яке опинилося в окупації, на лінії бойових дій та

щодо військовополонених. Одними з перших комплексно це питання ще у 2017 р. дослідив творчий колектив при написанні праці "Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України" (зокрема, С. Кириченко, Х. Немо, М. Статкевич, В. Щербаченко та Г. Янова) [4]. Більше уваги почали приділяти цим аспектам після повномасштабного вторгнення росії на територію України. Так, А.О. Зейналов [5, с.55-60], В. Руфанова, С. Бабанін, В. Богуславський, В. Савенко, І. Мельниченко [6, с.111-125], О. Шармар [7, с.622-623] та інші осмислювали проблеми правової оцінки сексуального насильства під час збройних конфліктів як у межах міжнародного права, так і в межах національного права. На цих питаннях фокусуються не лише українські вчені, а й іноземні, приміром, Х. Грей, М. Стерн і Ч. Долан (Gray, Stern and Dolan, 2020) [8, с.197-216], М. Хатер (Khater, 2022) [9, с.102-112], М.П. Броач, Джуки Коре (Broache and Kore, 2023) [10, с.78-93] та інші. При цьому ця тематика не є новою для закордонних дослідників, адже питання сексуального насильства під час збройних конфліктів постає, незважаючи на всі існуючі заборони, постійно (в африканських країнах, Афганістані, Іраку, Колумбії та ін.). Тлумачення сексуального насильства як прояву геноциду у своїх працях розглядають І. Колотуха [11, с.240-243], А.Б. Антонюк, А.А. Майорова [12, с.37-40], С. Мегер (Meger, 2016) [13], Д. де Віто, А. Гілл, Д. Шорт (de Vito, Gill and Short, 2025) [14] та інші.

Наостанок варто відмітити, що і положенням проекту нового КК України (далі – Проект) у частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості теж приділяється увага. Найбільш вагомими тут вбачається внесок таких українських вчених, як: В.А. Козака [15, с.245-249], А.С. Політової [16, с.301-305], Ю.А. Пономаренка [17, с.80-90; 18, с.424-429], О.В. Харитонові [19, с.178-208], І.І. Чугунікова [20, с.378-388]. Водночас комплексного аналізу вказаних кримінальних правопорушень в останній наразі редакції Проекту (станом на 17.02.2025) немає.

Тому *метою* статті є надання пропозицій щодо удосконалення розділу 4.5 Проекту нового КК України через аналіз його відповідних положень та виявлення ймовірних недоліків, неточностей. Її *новизна* полягає в комплексній оцінці новацій у частині кримінально-правової охорони статевої (сексуальної) свободи та недоторканості людини. Основні *завдання* роботи: дослідити причини зміни термінології та проаналізувати

доцільність вживання нових термінів, у тому числі проаналізувати поняття добровільної згоди; осмислити ознаки, що підвищують тяжкість злочинів, у р.4.5 Проекту; дослідити злочини у р.4.5 Проекту та виявити там недоліки/неузгодженості; здійснити аналіз провини (ст.4.5.10 Проекту).

Робоча група у Проекті нового КК дійсно глибоко та ґрунтовно підійшла до переосмислення низки кримінально-правових норм. Не обійшли вони увагою й положення про так звані статеві кримінальні правопорушення, тобто кримінальні правопорушення, передбачені р.ІV Особливої частини чинного КК "Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи". Тож їхні новації потребують комплексного та системного аналізу.

Причини зміни термінології та питання доцільності використання нових термінів у р.4.5 Проекту нового КК

Вважається доцільним розпочати аналіз із вивчення причин змін у термінології та обґрунтування вибору нових понять, що були запропоновані в рамках відповідної нормативно-правової реформи.

Видається, що рушієм змін стали ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) та Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротська конвенція). Окрім того, ймовірно слушні та влучні рекомендації О.В. Харитонові частково були сприйняті робочою групою, зокрема, в частині заміни понять "статева" (свобода, недоторканість) на "сексуальна" [19, с.181, 201]. Водночас проблема, про яку відмічала у 2021 році вчена щодо ризику хибного ототожнення дій сексуального характеру із статевим потягом як таким [19, с.188-192], нам видається, що авторами Проекту наразі вирішена шляхом прямої вказівки на зґвалтування, сексуальне рабство, інші форми сексуального насильства як прояву порушень законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах як міжнародного, так і неміжнародного характеру (див. п.21 ч.1 ст.11.4.3 та п.6 ч.1 ст.11.4.5 Проекту) [21].

Що ж до випадків застосування до потерпілої особи сексуального насильства як способу катування, то питання, на нашу думку, лишається відкритим. Наприклад, якщо потерпілу особу Л. ґвалтує публічна службова особа Д. через виконання Л. професійних обов'язків, тобто, щоб покарати її за добросовісне виконання роботи,

то як це слід кваліфікувати? Як зґвалтування чи катування, де зґвалтування виступає лише способом? Як це слід кваліфікувати? Аналіз положень Проекту, на жаль, як видається, прямо не дає відповіді на це питання. Дії Д. можна кваліфікувати за: 1) ст.9.4.3 "Катування" (злочин 3 ступеня); 2) ст.4.5.4 "Зґвалтування" (злочин 5 ступеня) Проекту чи 3) сукупністю вказаних норм. При цьому слід враховувати, що якщо обирати перший чи другий варіант кваліфікації, то, з однієї сторони, в цій ситуації ознакою, що підвищує тяжкість злочину на один ступінь буде визнаватися вчинення злочинних дій у зв'язку зі здійсненням потерпілою особою службових повноважень чи виконанням професійних обов'язків, виконанням нею юридичного обов'язку або використанням її суб'єктивного права в публічних інтересах (п.3 ч.1 ст.4.5.3 та п.2 ч.1 ст.9.4.2 Проекту). Однак водночас це не враховуватиме повною мірою специфіку вчиненого злочинного діяння. Якщо обрати перший варіант (катування), то жодним чином не враховуватиметься, що відбулося посягання насамперед на сексуальну автономію людини. Якщо другий (зґвалтування) – це не охоплюватиме те, що гвалтівник бажає не задовільнити свою статеву прихильність (сексуальні потреби), а залякати, принизити потерпілу особу, покарати її за виконувани обов'язки. Якщо ж обрати третій варіант, то постане чергове питання: це випадок ідеальної сукупності чи все ж подвійне врахування? Точної відповіді ми наразі, виходячи з тлумачення положень Проекту, не маємо. Водночас саме останній підхід видається найбільш прийнятним, виходячи із принципів повноти і точності кваліфікації та з урахуванням того, що спосіб (зґвалтування) визначатиметься як більш суспільно небезпечне діяння, ніж саме діяння (катування). Хоч і цей підхід не можна вважати ідеальним.

Знало змін і поняття добровільної згоди. Загалом поділяючи підхід авторів Проекту в частині тлумачення цього поняття, вбачаємо ризик вказання віку (14 років) як віку, коли людина може давати згоду на вчинення щодо неї дій сексуального характеру. Як видається, вказівка зниження віку сексуальної згоди має низку недоліків. Зокрема не враховує:

1. Фізіологічні та психологічні особливості підліткового організму. Відповідно до медичних даних раннє сексуальне життя несе в собі ризики, серед яких найчастіше називають:

а) негативні наслідки для формування осо-

бистості¹;

б) порушення гормональної регуляції репродуктивної системи, що ймовірно матиме вплив на перебіг вагітності у майбутньому (наприклад, гестоз, анемія, плацентарна недостатність та ін.) [22, с.112], а також поширення хвороб, які передаються статевим шляхом, розвиток запальних процесів жіночих статевих органів, їхньої хронізації, що потенційно може призвести до ускладнень чи безпліддя. Доведено, що майже 80 % дівчат-підлітків (які ведуть раннє сексуальне життя) мають екстрагенітальні захворювання у поєднанні з хронічною гінекологічною патологією [23, с.25; 24, с.39];

в) ранню вагітність, яка супроводжується функціональною незрілістю та психоемоційною напругою. Вагітність у дівчат, які не досягли фертильного віку, часто загрожує відхиленнями у розвитку плоду або взагалі невиношуванням дитини, виникненням аномалій родової діяльності, яка також негативно відображається на здоров'ї новонародженої дитини та юної матері. До того ж більший відсоток материнської смертності та смертей новонароджених припадає саме на категорію вагітних до 18 років. Так, згідно тверджень іноземних фахівців підлітки мають шанс у 2-5 разів вищий померти під час пологів чи вагітності, ніж жінки у 20-річному віці [22, с.114-115; 25, с.12]. Також складною є й психологічна компонента здоров'я молодої матері. Вагітність, а потім і виховання новонародженої дитини високоймовірно деструктивно впливатиме на розвиток емоційно-вольової сфери жінки, загострить конфлікти з однолітками, батьками тощо. Все це досить часто призводить до розладів неврологічного характеру (емоційна лабільність, астенія, депресія та інші істеричні прояви).

Окрім того, часто рання вагітність є наслідком подальшої десоціалізації дівчинки: вона втрачає зв'язок із однолітками. Більш того, дівчина може піддатися булінгу та бути відторгнутою. Як відмічають дослідники, навіть деякі педагоги, нехтуючи вчительською етикою та принципами дитячої психології, вдаються до нещадної критики та осуду [26, с.46-48]. Не знайшовши підтримки від інших, відчуваючи сором і ненависть до себе, дівчина поступово втрачає соціальні зв'язки. В окремих випадках, знаходячись під впливом несприятливих обставин, по-

¹ Детальніше див. роботи психолога В. Франкла, зокрема – Людина в пошуках справжнього сенсу. Харків: КСД, 2016. 160 с.

шук розради вони знаходять в алкоголі та наркотиках. Виклики побутово-матеріального та освітнього характеру теж додають юній матері хвилювань. За даними опитування, проведеного в Україні, лише 13 % юних матерів навчаються у закладах вищої освіти, більшість же їх працюють на некваліфікованих роботах (адже не мають належної освіти та часу для її отримання) або перебувають у декретній відпустці по догляду за дитиною (тобто, перебувають фактично на утриманні власних батьків, свекрів чи батька дитини, а отже, є і надто уразливими та залежними). Цю ж тезу підтверджують й американські дослідники [26 с.46-47; 27, с.46; 28].

2. Положення чинного сімейного законодавства, адже відповідно до ч.1 ст.22 Сімейного кодексу (далі – СК) України шлюбний вік в Україні наразі встановлено з 18 років. Також ч.2 ст.23 СК України допускає зниження шлюбного віку до 16 років за рішенням суду і у випадках, якщо це буде відповідати її інтересам. Окрім того, ч.2 ст.4 СК України зазначає, що закон дозволяє створення сім'ї особою, яка народила дитину, незалежно від її віку. Але чи зацікавлена наша держава у поширеності так званих "дитячих шлюбів"? І чи часто за таким дозволом звертаються до суду? На думку судді В. Онишканича, "...якщо наречені, яким не виповнилося 16-ти, звернуться до суду, то у них в канцелярії приймуть і зареєструють заяву, передадуть її на розгляд суду. Проте суд відмовить у такому проханні, адже проти законодавства йти не можна... І справді, для чого виходити заміж/ одружуватися у 14 років? Людина для одруження повинна бути морально, соціально, фізично та психологічно зрілою" [28]. І маємо чесно говорити, що така позиція навряд чи є поодиноким не лише серед суддів, а й серед пересічних громадян.

3. Намагання низки міжнародних організацій скоротити "ранні (дитячі) шлюби". Саме завдяки зусиллям феміністичного руху, ООН, Управлінню Верховного комісара з прав людини, ЮНФПА, ЮНІСЕФ та ВООЗ у багатьох країнах вдалося встановити віковий ценз шлюбу з 18 років (як і в Україні). Окрім того, тенденція боротьби з цим соціальним явищем прямо чи опосередковано зафіксована і в низці міжнародних актів (приміром, у Загальній декларації прав людини, ст.1 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979), п.5.3 резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. Остання закликає всі держави приймати, застосовувати та підтримувати закони та політику,

спрямовані на запобігання та припинення дитячих, ранніх і примусових шлюбів й здійснювати захист осіб, що перебувають під загрозою, та забезпечити укладення шлюбу лише за інформованою, вільною та повною згодою подружжя. Принагідно варто зазначити, що хоча в європейських країнах наразі і немає єдиного підходу, і в багатьох країнах це 15 років (наприклад, Греція, Данія, Польща, Румунія, Франція, Чехія) чи 14 років (Болгарія, Італія, Німеччина, Португалія), але все ж багато країн дотримуються правила про 16-річний вік сексуальної згоди (зокрема, Бельгія, Великобританія, Іспанія, Латвія, Литва, Молдова, Нідерланди, Фінляндія, Швейцарія та ін.).

Тобто, дозволяючи на законодавчому рівні сексуальні зносини з 14-річного віку, законодавець ніби заохочує такий рівень відносин підлітків та, як наслідок, опосередковано заохочує до підліткової вагітності, а отже, і до всіх наступних ризиків зазначених вище. Але чи дійсно така політика відповідатиме інтересам суспільства? Чи виправданими є ризики такого підходу? На нашу думку, потурання (свідомо чи не свідомо, відкрито чи приховано) до раннього сексуального життя та підліткових вагітностей не матиме жодного позитивного результату для України. Більш того, це хоч і не прямо, але все ж суперечитиме загальним тенденціям цивілізованого світу.

Ознаки, що підвищують тяжкість злочинів, у р.4.5 Проекту

Ознаки, що обтяжують відповідальність за злочини, передбачені розділом 4.5 Проекту, потребують окремого аналізу. Загалом варто відмітити масштабність проробленої роботи, яку здійснили члени робочої групи. Складно не погодитися із запропонованими ознаками, що підвищують тяжкість злочину на два ступеня (ст.4.5.2 Проекту), та на один ступінь (ст.4.5.3 Проекту). Навіть пропозиція вважати з'валтування малолітньої особи як злочин 7 ступеня тяжкості, що передбачає строкове ув'язнення від 10 до 13 років, (що м'якше, ніж у чинному КК України – відповідно до ч.4 ст.152 таке діяння карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років) не викликає особливих заперечень внаслідок передбачення Проектом інших засобів, що спрямовані на убезпечення суспільства та виховання так званого "доброго сусіда".

Водночас маємо й кілька застережень:

1. Перший з них стосується ризику правової оцінки з'валтування (ст.4.5.4 Проекту) чи вчи-

нення іншого злочину проти сексуальної свободи особи, що передбачені статтями 4.5.5 або 4.5.6 Проекту, у зв'язку зі здійсненням нею службових повноважень чи виконанням професійних обов'язків, виконанням нею юридичного обов'язку або використанням її суб'єктивного права в публічних інтересах, про що йшлося вище.

2. Відсутність серед ознак, що підвищують тяжкість злочину, такого наслідку (результату) як вагітність потерпілої особи. Видається, що такий підхід не виправдано тяжіє до патріархальних, застарілих канонів, адже ще донедавна сприйняття жінки як "інкубатора" непублічно часто схвалювалося². Проект позиціонується як сучасний кодекс, який має максимально відповідати всім останнім тенденціям (що не можна не схвалювати і не вітати). Але чому ж такий наслідок як небажана вагітність не підвищує тяжкість вчиненого злочину? Розгляньмо кілька аргументів на користь необхідності закріплення такої ознаки хоча б у ст.4.5.3 Проекту. Безумовно, бажана вагітність і пологи – це прекрасний період у житті будь-якої жінки. Разом із тим завжди це ще низка обмежень, застережень та ризиків, на які жінка свідомо йде щоразу. А як же бути, якщо така вагітність є небажаною і не просто небажаною, а є результатом сексуального насильства? Це абсолютно не є свідомим вибором жінки. Більш того, сексуальне насильство несе низку подальших ризиків як для фізичного, так і для психічного здоров'я потерпілої особи. І якщо у випадках спричинення тілесних ушкоджень чи зараження потерпілої особи хворобою, яка передається статевим шляхом, винна особа додатково понесе кримінальну відповідальність, то як же бути з таким наслідком як вагітність? Жінка постає перед вибором: виношувати плід чи зробити штучне переривання вагітності. Це складний вибір і він не завжди

² Як би дивно наразі це не було, але у Великобританії активно набирає обертів мізогінія, де основним посилком є виправдання шкоди жінкам, "належність" жінок чоловікам (прирівнювання до речі), їх обов'язкова покірність тощо. Така тенденція пов'язується із впливом соціальних мереж та інфлюенсерів, зокрема Е. Тейта, який активно поширював мізогінний контент (у 2022 р. заарештований за звинувачення у викраденнях, торгівлі людьми та зґвалтуваннях). Більш того, це наскільки стало масовим і загрозовим явищем, що стало предметом дослідження, зокрема в роботі "Over H, Bunce C, Baggaley J, Zendle D. Understanding the influence of online misogyny in schools from the perspective of teachers. PLoS One. 2025 Feb 26; 20(2): e0299339. <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0299339> PMID: 40009572; PMCID: PMC11864523".

пов'язаний виключно з моральною стороною. Бо ж є й випадки, коли у жінки є протипоказання до виношування плоду чи до оперативного втручання. Тобто часом це вибір без вибору. Окрім того, завжди є питання фінансово-економічного характеру, адже народження та виховання дитини потребує коштів. І ця проблема покладається суто на плечі потерпілої особи.

Ще гірша ситуація, якщо потерпіла особа є неповнолітньою. Ризики виношування чи штучного переривання вагітності в таких випадках у рази більші. На жаль, наразі вагітність як тяжкий наслідок протиправних статевих зносин, тобто кваліфікуючою ознакою, яка би фактично обтяжувала покарання для винного не розглядається, навіть у випадках, якщо йдеться про неповнолітніх потерпілих. Деякі поодинокі джерела містять вказівку на те, що гіпотетично даний факт вагітності можна визнавати тяжким наслідком у разі, коли потерпілою є малолітня особа або особа з медичними протипоказаннями до пологів [1, с.45; 30, с.244]. Однак ця думка не підтверджується судовою практикою. Наприклад, у вироках, де особу визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого статтями 152 або 155 КК України, судами факт вагітності потерпілої особи, навіть якщо вона є малолітньою, не було оцінено як тяжкий наслідок чи навіть як обставина, що обтяжує покарання (наприклад, вироки Бершадського районного суду Вінницької області від 26.08.2015 р., Сторожинецького районного суду Чернівецької області від 21.12.2018 р., Кагарлицького районного суду Київської області від 08.05.2023 р. та ін.) [31–33]. Однак, на нашу думку, вагітність не можна назвати безнаслідковим фізіологічним процесом для жінки будь-якого віку, але особливо для неповнолітньої. Рання вагітність передбачає цілу низку негативних наслідків, які не тільки погіршують якість життя потерпілої, а впливають і на рівень соціального благополуччя у державі в цілому, про що йшлося вище (це і негативний вплив на здоров'я матері та плоду/дитини; і десоціалізація юної матері, перебування її під постійним тиском та у стресовій ситуації тощо). Окрім того, народження дитини від ґвалтівника підвищує ризик відмов від таких дітей, що збільшує кількість дітей-сиріт, або ймовірність одруження із ґвалтівником під тиском. До речі, контент-аналіз засвідчив, що одруження із ґвалтівником під тиском – це явище відомо не лише з історії, воно залишається і в сучасному світі [34–36].

Також слід пам'ятати, що штучне переривання вагітності – це, з однієї сторони, шанс позбу-

тися плоду від гвалтівника, але водночас це ризикована операція, особливо для неповнолітніх дівчат. Ця операція може викликати ускладнення не лише під час її проведення, а й в подальшому, навіть через значний проміжок часу (розриви, кровотечі, хронічні запальні процеси, безпліддя). Під час вагітності в організмі матері розпочинаються процеси складної фізіологічної перебудови в ендокринній системі, молочних залозах, матці тощо. Однак після видалення плідного яйця ці процеси зазнають складного та тривалого зворотного розвитку, що відображається на загальних показниках здоров'я пацієнтки, зокрема порушує роботу статеві, ендокринної та нервової систем, знижує опірність організму й може викликати постабортний синдром. При цьому загальновідомо, що у дівчат, які не народжували до штучного переривання вагітності (а це насамперед неповнолітні), частіше відбувається пошкодження дітородних органів, а також збільшує ризик у подальшому позаматкових вагітностей, втрата жінкою можливості зачати чи виносити дитину. Ще один ризик – спроба юної матері позбутися новонародженої дитини шляхом її вбивства. На цей крок юні матері зважуються часом через страх звернутися за допомогою у проведенні штучного переривання вагітності або ж звертаються надто пізно, коли проведення цієї процедури вже заборонено. Таке вбивство – прояв девіантного материнства. Часом вбивство новонародженої дитини пов'язано з відсутністю у матері бажання нести тягар відповідальності за цю дитину. Додатково підліткам (навіть якщо рання вагітність не є результатом зґвалтування, а є наслідком добровільних сексуальних відносин) за таких обставин характерні почуття відчаю, сорому та страху перед суспільним осудом. Наприклад, Соснівським районним судом м.Черкаси неповнолітню студентку коледжу було визнано винною у тому, що вона народила дитину у вбиральні, потім у стані шоку нанесла маляті три ножових поранення в область грудної клітини та заховала тіло в коробці з-під взуття під власним ліжком [38]. В іншій справі Козятинським міськрайонним судом Вінницької області неповнолітню школярку також було засуджено за вбивство новонародженої дитини. Вона за відсутності батьків удома народила дитину та перебуваючи у стані

з 2019 рік в Україні перервали вагітність 47 дівчат віком до 14 років та 721 віком 15-17 років. Натомість у 2023 році ці показники 29 дівчат і 435 дівчат відповідно [37].

емоційно-нервового напруження викинула новонародженого у вікно з 5 поверху. Від отриманих забоїв голови та тіла дитина померла одразу [39]. І такі випадки, на жаль, непоодинокі. Хоча встановити точну та достовірну статистику щодо кількості вбивств юними породіллями новонароджених дітей майже неможливо, оскільки цей злочин є достатньо латентним.

Не варто забувати і про випадки, коли зґвалтування вчинялося не тільки задля задоволення статевої пристрасті, а й переслідуючи мету, щоб потерпіла особа завагітніла. І не завжди ці випадки можуть отримати самостійну кримінально-правову кваліфікацію, приміром, як злочин проти людяності. Так, відповідно до даних іноземних дослідників кожна 20 жінка в США вагітніла внаслідок зґвалтування та/або сексуального примусу. Загалом понад 3 мільйони жінок завагітніли внаслідок зґвалтування і майже 5 мільйонів жінок – внаслідок сексуального примусу [40, с.389-398]. Інші ж науковці зазначають, що 30 % відсотків жінок, які були зґвалтовані інтимним партнером, також зазнали репродуктивного примусу від тієї ж особи. Приблизно 20 % повідомили, що їхній партнер спеціально вчиняв дії, щоб вона завагітніла, коли вона цього не хотіла, або намагався перешкодити їм використовувати протизаплідні засоби. Близько 23 % сказали, що їхній партнер відмовився використовувати презерватив [41, с.770-776]. Не складно передбачити, що всі ці випадки не отримали би жодної правової оцінки в Україні. До речі, подібних статистичних даних щодо нашої держави, на жаль, немає. Хоча виключати такі дії й не варто.

Варто брати до уваги й те, що вчиняючи зґвалтування винна особа усвідомлює ризик вагітності для потерпілої особи і або байдуже ставиться до такого потенційного наслідку своїх дій, або бажає цього. То чому ж вона не має нести за це жодної відповідальності?

Тож, на нашу думку, серед ознак, що підвищують тяжкість злочинів, у розділі 4.5 Проекту нового КК слід передбачити й настання вагітності внаслідок сексуального насильства.

Аналіз злочинів, передбачених у р.4.5 Проекту

Видається, що робоча група виважено описала більшість злочинів, передбачених розділом 4.5 Проекту. Однак потребує осмислення доцільності існування ст.4.5.6 "Примушування до дії сексуального характеру з третьою особою", адже ця норма є спеціальною відносно ст.4.4.8 "Примушування" Проекту. Теорія ж кри-

мінального права виходить з того, що спеціальні норми існують задля спеціалізації правового регулювання, тобто для досягнення найбільшої ефективності. Вони призначені для винятків або якщо слід передбачити "додаткові умови реалізації, межі дії певних прав та здійснення обов'язків, особливий суб'єктний склад правовідносин чи відмінні від загальної норми часові рамки, а також забезпечувати більш повне та однозначне врегулювання певних видів правовідносин" [42, с.4, 5]. О.В. Ус же наголошувала, що "існування спеціальних кримінально-правових норм поряд із загальними має сенс, коли спеціальна норма по-іншому (доволі принципово) вирішує питання про кримінальну відповідальність та кваліфікацію вчиненого суб'єктом злочину порівняно із загальною" [43, с.139]. Однак порівняння вказаних норм не впливають, як видається, сутнісно на кваліфікацію і потенційне покарання, адже обидва описані злочини пропонуються вважати злочинами 3 ступеня. Натомість обґрунтованою в цьому контексті видається виділення спеціальних норм щодо примушування, які передбачені ст.4.2.13 і 4.2.14 Проекту, адже там запропоновано відносити ці злочини до злочинів 5 ступеня.

Певне застереження є і щодо виокремлення ст.4.5.9 "Примушування або спонукання жінки до видалення чи калічення її геніталій" Проекту. З однієї сторони, виокремлення такої спеціальної норми пояснюється тим, що об'єктивна сторона цього злочину ширша, ніж у ст.4.4.8 Проекту. Водночас, постає два логічних питання: 1) чому у ст.4.5.9 Проекту є чітка вказівка на потерпілу особу (жінка)? Адже калічення може бути здійснено не лише щодо жіночих, а й щодо чоловічих геніталій. І наявність у нас міжнародних зобов'язань, зокрема у зв'язку з підписанням Стамбульської конвенції, про що наголошує Ю.А. Пономаренко [18, с.426], навряд чи є достатнім аргументом. Адже конвенція вимагає наявність належного кримінально-правового захисту жінок, але така вимога, як видається, не виключає при цьому такого захисту і стосовно чоловіків. Інакше це буде питання дискримінаційної політики, що, у свою чергу, не відповідає інтересам України; 2) також постає питання, чи дійсно таке калічення має передбачатися нормою, яка міститься у р.4.5 Проекту? Тобто, чи дійсно посягання тут здійснюється насамперед на сексуальну свободу або недоторканість, а не на здоров'я людини? 3) чому такі дії не можуть у частині примушування все ж охоплюватися загальною нормою?

Аналіз провини (ст.4.5.10 Проекту)

Єдиною провинною розділу, що досліджується, є сексуальне домагання. При цьому категоричне заперечення викликає вказівка в цій нормі на вік потерпілої особи – 14 років. По-перше, а як же посилений захист дітей? Адже особа у 14 років є ще дитиною. По-друге, а як же кваліфікувати сексуальне домагання до малолітніх? Це примушування? Якщо так, то чим примушування 14-річних відрізняється від сексуального домагання до 14-річних? Особливо, якщо способом цих дій є залякування! При тому, що відповідно до п.43 ст.1.4.1 Проекту "погроза – усне, письмове чи конклюдентними діями залякування людини застосуванням насильства, зґвалтуванням, знищенням чи пошкодженням майна, розголошенням дійсних чи вигаданих відомостей, які можуть скомпрометувати людину, або спричиненням їй будь-якої іншої шкоди, якщо ця людина сприйняла погрозу як таку, що може бути реалізована щодо неї чи її близької людини", а способом примушування є погроза [21]. І яка різниця по суті для потерпілої особи: її примушують/схиляють вступити у небажані сексуальні зв'язки з самим суб'єктом чи з особою, на яку він укаже? У кожному з цих випадків це небажані сексуальні зносини, які порушують право людини самостійно (не)обирати чи вступати у сексуальні зносини та обирати партнера (-ку). І наостанок: як тоді оцінювати домагання до систематичних сексуальних відносин шляхом залякування? Це готування до так званого "продовжуваного" зґвалтування (хоча авторка категорично не погоджується з трактуванням постанови Пленуму ВСУ "Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи" від 30.05.2008 р. № 5 про існування продовжуваного зґвалтування) чи це лиш домагання (провина)?

Висновки

1. Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості людини завдають не тільки фізичної, але й значної психоемоційної шкоди потерпілій особі. Загалом запропоновані робочою групою положення р.4.5 Проекту є досить вдалимими. Так, варто позитивно оцінити пропозицію щодо заміни термінології та закріплення ознак складів більшості кримінальних правопорушень у аналізованому розділі.

2. Водночас видається невиправдано ризикованою і тому неприйнятною новація щодо закріплення 14-річного віку особи як віку, з якого

особа може надавати згоду щодо вчинення відносно неї дій сексуального характеру. Такий вік має все ж бути з 16 років, що загалом відповідає національній традиції та чинному законодавству, міжнародним тенденціям і (що найголовніше) медичним рекомендаціям.

3. Виявлена прогалина щодо кваліфікації катування, яке вчиняється шляхом зґвалтування. Аналіз Проекту не дозволяє однозначно відповісти на питання, за якою нормою все ж у таких випадках кваліфікувати дії винного.

4. Також недоліком видається неврахування вагітності як ознаки, що підвищує тяжкість вчиненого злочину. Такий підхід, хоча є і нині, але все ж не враховує всього спектру негативних наслідків небажаної вагітності для здоров'я потерпілої особи.

5. Окрім того, слід ставити питання щодо обґрунтованості виділення спеціальної норми, що передбачена ст.4.5.6 Проекту, адже є зага-

льний склад, передбачений ст.4.4.8 Проекту.

6. Вказівка у ст.4.5.9 Проекту на потерпілу особу (жінка) є дискримінуючою. Також видається, що таке калічення все ж насамперед посягає саме на здоров'я людини, а не на сексуальну свободу та недоторканість.

7. Наостанок, виходячи з положень Проекту, виявлено, що в деяких випадках буде складно відокремлювати сексуальне домагання (провина) та примушування, що потребує коригування.

Конфлікт інтересів

Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Вираз вдячності

Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики): практичний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.
2. Маркін в. І. Секс за кримінальним кодексом: нова редакція. *Юридична газета*. 2018. № 8 (610). <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/seks-za-kriminalnim-kodeksom-nova-redakciya.html>
3. Борисов В. І., Євтеєва Д. П. Щодо співвідношення складів злочинів, передбачених статтями 152, 153 КК із прийняттям Закону України № 2227-VIII. *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новації*: матеріали міжнар. наук.-прак. круглого столу, присвяч. пам'яті акад. В. В. Сташиса (м. Харків, 15 трав. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 61-68.
4. Альохін А., Кириченко С., Кориневич А. та ін.; за заг. ред. В. Щербаченка, Г. Янєвої. *Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України* / ГО "Східноукраїнський центр громадських ініціатив". К., 2017. 216 с.
5. Зейналов Алі Огли. Гендерно зумовлене сексуальне насильство під час міжнародного збройного конфлікту на території України: постановка проблеми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 83. Ч. 3. С. 55-60. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.8>
6. Viktoriia Rufanova, Serhii Babanin, Viktor Bohuslavskyi, Viktoria Savenko, Inna Melnychenko. Strengthening International Law against Sexual Violence in Armed Conflicts: Insights from the Russian-Ukrainian War. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024 Vol. 16, No. 01, pp. 111-125. <https://www.pjcriminology.com/wp-content/uploads/2024/01/8-Strengthening-International-Law.pdf>
7. Шармар О. Зґвалтування як форма гендерно-обумовленого насильства в умовах збройного конфлікту. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 17 березня 2023 р.). Дніпро: ДДУВС, 2023. С. 622-623. <https://doi.org/10.31733/17-03-2023-622-624>
8. Gray, H., Stern, M., Dolan, C. (2020). Torture and sexual violence in war and conflict: The unmaking and remaking of subjects of violence. *Review of International Studies*, 46(2), 197-216. <https://doi.org/10.1017/S0260210519000391>
9. Khater M. Sexual Violence Against Women During Armed Conflicts: Russian Aggression against Ukraine as an Example. *Access to Justice in Eastern Europe* 2022 № 4-2 (17) pp. 102-112. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000431>
10. Broache M. P., Kore Jui. Can the International Criminal Court prevent sexual violence in armed conflict? *Journal of Human Rights*, 2023; 22(1):78-93. <https://doi.org/10.1080/14754835.2022.2150517>
11. Колотуха І. О. Насилля щодо жінок під час збройного конфлікту – воєнний злочин чи геноцид? *На-*

- уковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2023. Вип. 76. Ч. 2. С. 240-243. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.38>
12. Антонюк А. Б., Майорова А. А. (2023). Сексуальне насильство над жінками як акт геноциду та злочину проти людяності. *Часопис Київського університету права*, (4), 37-40. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.06>
  13. Meger Sara. Sexual Violence as an Element of Genocide. *Rape Loot Pillage: The Political Economy of Sexual Violence in Armed Conflict*, Oxford Studies in Gender and International Relations (New York, 2016; online edn, Oxford Academic, 18 Aug. 2016). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190277666.003.0007>
  14. Daniela de Vito, Aisha Gill, Damien Short. Rape characterised as genocide. *SUR* 10 (2009), February 26, 2025. <https://sur.conectas.org/en/rape-characterised-genocide/>
  15. Козак В. А. Деякі питання імплементації норм Стамбульської конвенції до кримінального законодавства України. *Європеїзація кримінального права України: матеріали міжнар. наук. конф.* (19.12.2024) / [редкол.: Ю. А. Пономаренко та ін. Харків: Право, 2025. С. 245-249.
  16. Політова А. С. Дискусійні питання щодо ст. 4.5.4. зґвалтування у проєкті Кримінального кодексу України. *Кримінальне право України перед викликами сучасності і майбуття: яким воно є і яким йому бути: матеріали міжнар. наук. конференції* (м. Харків, 21-22.10.2022) / редкол.: В. Я. Тацій, Ю. А. Пономаренко, Ю. В. Баулін та ін. Харків: Право, 2022. С. 301-305.
  17. Пономаренко Ю. А. Втілення положень Ланцаротської конвенції у проєкті нового КК України. *Європеїзація кримінального права України: матеріали міжнар. наук. конф.* (19.12.2024) / [редкол.: Ю. А. Пономаренко та ін. Харків: Право, 2025. С. 80-90.
  18. Пономаренко Ю. А. Втілення положень Стамбульської конвенції у проєкті нового КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 424-429. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/97>
  19. Харитоновна О. В. Захист сексуальної автономії людини в проєкті кк України: критичний погляд. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2021. № 2(16). С. 178-208. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.244248>
  20. Чугуніков І. І. Об'єкт кримінальних правопорушень в сексуальній сфері: історія, сучасне порозуміння та тенденції розвитку. *Науковий юридичний журнал*. 2023. № 19. С. 378-388. <https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.49>
  21. Проєкт нового КК: станом на 17.02.2025. <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/02/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-17-02-2025-dlya-opublikuvannya.pdf>
  22. Аксьонова С. Ю. Підліткове материнство: демографічний аспект проблеми / Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. К., 2016. 184 с.
  23. Сіліна Н. К., Коваль Г. М., Титова Т. А., Погоріла О. І., Сіліна Т. М. Актуальні питання збереження репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків з вувльвовагінальними інфекціями. *Здоров'я жінки*. 2019. № 2 (138). С. 25-30.
  24. Цьолко О. Р. Стан репродуктивного здоров'я дівчат-підлітків в Україні та світі (огляд літератури). *Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології*. 2013. № 1. С. 38-42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appatg_2013_1_13
  25. Kesterton, A. J., Cabral de Mello, M. Generating demand and community support for sexual and reproductive health services for young people : a review of the literature and programs. *Reprod Health*. 2010. Vol. 7. № 25. <https://doi.org/10.1186/1742-4755-7-25>
  26. Ткачова Ю. Г. Підліткова вагітність – трагедія сучасності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 3. С. 43-50.
  27. Формування сексуальної культури молоді. Кн. 9. Київ: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, Укр. ін-т соціальних досліджень. 2004. 132 с.
  28. Палечко Н. Як одружитися неповнолітнім? Пояснює суддя Калуського міськрайонного суду Володимир Онушканич. 13.01.2020. Судова влада України. <https://court.gov.ua/press/interview/865755/>
  29. Дівчатка-підлітки мають більше шансів на успіх, якщо у них настирливі матері. *Голос Америки*. 22.09.2016. <https://www.holosameryky.com/a/yak-vyhovaty-uspishnu-donku/3521055.html>
  30. Шевчук Н. Окремі питання кримінально-правової оцінки тяжких наслідків при вчиненні зґвалтування. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021* / за ред. проф. Є. Л. Стрельцова, проф. О. В. Козаченка, PhD О. М. Мусиченко. Миколаїв: МІП НУ "ОЮА", 2021. С. 241-246.
  31. Вирок Бершадського районного суду Вінницької області від 26.08.2015_р., справа № 126/2145/15-к. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50708990>

32. Вирок Сторожинецького районного суду Чернівецької області від 21.12.2018, справа № 723/411/18. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78780297>
33. Вирок Кагарлицького районного суду Київської області від 08.05.2023, справа № 371/178/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110694076>
34. 16-річна марокканка, яку змусили вийти заміж за її ґвалтівника, убила себе. *Українська правда*. 15.03.2012. <https://life.pravda.com.ua/society/2012/03/15/98456/>
35. Я вийшла заміж за свого ґвалтівника. *BBC news Україна*. 25.10.2017. <https://www.bbc.com/ukrainian/media-41746447>
36. Заміж за ґвалтівника. Як в Туреччині пропонують змінити покарання за секс з неповнолітніми. *Жіночий консорціум України*. 30.01.2020. https://wcu-network.org.ua/possessing-equal-rights/news/Zamzh_za_%D2%91valtvnika_Jak_v_Turechchin_proponujut_zmniti_pokarannja_za_s
37. Статистичні дані МОЗ всі відомства за 2019 та 2023 роки. Центр громадського здоров'я МОЗ України. <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanividomstva.html>
38. Вирок Соснівський районний суд м. Черкаси від 13.05.2019, справа № 712/1117/19. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81769458>
39. Вирок Козятинського міськрайонного суду Вінницької області від 10.01.2018, справа № 133/984/17. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71491343>
40. D'Angelo, D. V., Liu, Y., Basile, K. C., Smith, S. G., Chen, J., Friar, N. W., & Stevens, M. (2024). Rape and sexual coercion related pregnancy in the United States. *American Journal of Preventive Medicine*, 66(3), 389-398. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2023.11.001>
41. Basile, K. C., Smith, S. G., Liu, Y., Kresnow, M., Fasula, A. M., Gilbert, L., Chen, J. (2018). Rape-related pregnancy and association with reproductive coercion in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*. 55(6), 770-776. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.07.028>
42. Бойко В. В. Загальнотеоретична характеристика спеціальної правової норми та її конкуренції із загальною нормою. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право"*. 2013. № 1(7). <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13bvvizn.pdf>
43. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Х.: Право, 2018. 368 с.

REFERENCES

1. Dudorov, O. O. (2018). *Zlochyny proty statevoyi svobody ta statevoyi nedotorkanosti osoby (osnovni polozhennya kryminalno-pravovoyi kharakterystyky)* [Crimes against sexual freedom and inviolability of the person (key provisions of criminal law characterization)]. *Prakt. poradnyk / MVS Ukrayiny, Luhanskyy derzh. un-t vnutr. sprav im. E. O. Didorenka. Syevyerodonetsk: RVV LDUVS im. E. O. Didorenka (in Ukr.)*
2. Markin, V. I. (2018). Seks za kryminalnym kodeksom: nova redakciya [Sex under the criminal code: new edition]. *Yurydychna hazeta*, 8(610). <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kryminalne-pravo-ta-proces/seks-za-kryminalnim-kodeksom-nova-redakciya.html>
3. Borysov, V. I., & Yevtieyeva, D. P. (2020). Shchodo spivvidnoshennya skladyv zlochyniv, peredbachenykh stattyamy 152, 153 KK iz pryynyattam Zakonu Ukrayiny No. 2227-8 [On the correlation of the elements of crimes specified in Articles 152, 153 of the Criminal Code with the adoption of Law of Ukraine No. 2227-8]. *Kryminalne pravo v umovakh hobalizatsiyi suspilnykh protsesiv: tradytsiyi ta novaaciyi: materialy mizhnar. nauk.-prak. krugloho stolu, prysvyach. pam'iyati akad. V. V. Stashysa (m. Kharkiv, 15 trav. 2020 r.)*. Kharkiv: Pravo, 61-68 (in Ukr.).
4. Alyokhin, A., Kyrychenko, S., & Korynevych, A., et al.; edited by V. Shcherbachenko, & H. Yanova. (2017). *Viyina bez pravyl: henderno-obumovlene nasylstvo, povyazane zi zbroynym konfliktom na skhodi Ukrayiny* [War without rules: gender-based violence related to the armed conflict in Eastern Ukraine] / НО "Skhidnoukrayinskyy tsentr hromadskykh initsiyativ". Kyiv (in Ukr.).
5. Zeynalov, Ali Ohly. (2024). Henderno zumovlene seksualne nasylstvo pid chas mizhnarodnogo zbroynogo konfliktu na terytoriyi Ukrayiny: postanovka problem [Gender-based sexual violence during international armed conflict on the territory of Ukraine: problem statement]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya Pravo*, 83(3), 55-60. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.8> (in Ukr.).
6. Rufanova, V., Babanin, S., Bohuslavskiy, V., Savenko, V., & Melnychenko, I. Strengthening International Law against Sexual Violence in Armed Conflicts: Insights from the Russian-Ukrainian War. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024 Vol. 16, No. 01, pp. 111-125. <https://www.pjcriminology.com/wp-content/uploads/2024/01/8-Strengthening-International-Law.pdf>
7. Sharmar, O. (2023). Zhravtuvannya yak forma henderno-obumovlenoho nasylstva v umovakh zbroynogo

- konflikty [Rape as a form of gender-based violence in the context of armed conflict]. In: *Mizhnarodna ta natsionalna bezpeka: teoretychni ta prykladni aspekty: materialy VII Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoi konferentsii* (m. Dnipro, 17 bereznya 2023 r.). Dnipro: DDUVS, 622-623. <https://doi.org/10.31733/17-03-2023-622-624> (in Ukr.).
8. Gray, H., Stern, M., & Dolan, C. (2020). Torture and sexual violence in war and conflict: The unmaking and remaking of subjects of violence. *Review of International Studies*, 46(2), 197-216. <https://doi.org/10.1017/S0260210519000391>
  9. Khater, M. (2022). Sexual Violence Against Women During Armed Conflicts: Russian Aggression against Ukraine as an Example. *Access to Justice in Eastern Europe*, 4-2(17), 102-112. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-5.4-n000431>
  10. Broache, M. P., & Kore, J. (2023). Can the International Criminal Court prevent sexual violence in armed conflict? *Journal of Human Rights*, 22(1), 78-93. <https://doi.org/10.1080/14754835.2022.2150517>
  11. Kolotukha, I. O. (2023). Nasyistvo shchodo zhinok pid chas zbroynogo konfliktu – voyennyi zlochyn chy henotsyd? [Violence against women during armed conflict – war crime or genocide?]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskogo Natsionalnogo Universytetu. Seriya Pravo*, 76(2), 240-243. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.2.38> (in Ukr.).
  12. Antonuk, A. B., & Maiorova, A. A. (2023). Seksualne nasyistvo nad zhinkamy yak akt henotsydu ta zlochyynu proty lyudyanyvosti [Sexual violence against women as an act of genocide and a crime against humanity]. *Chasopys Kyivskogo universytetu prava*, (4), 37-40. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2023.06> (in Ukr.).
  13. Meger Sara. Sexual Violence as an Element of Genocide. *Rape Loot Pillage: The Political Economy of Sexual Violence in Armed Conflict*, Oxford Studies in Gender and International Relations (New York, 2016; online edn, Oxford Academic, 18 Aug. 2016). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190277666.003.0007>
  14. Daniela de Vito, Aisha Gill, Damien Short. Rape characterised as genocide. *SUR* 10 (2009), February 26, 2025. <https://sur.conectas.org/en/rape-characterised-genocide/>
  15. Kozak V. A. (2024). Deyaki pytannya implementatsii norm Stambul'skoyi konventsii do kryminalnoho zakonodavstva Ukraïny [Some Issues of Implementing the Provisions of the Istanbul Convention into the Criminal Legislation of Ukraine]. In: Ponomarenko, Yu. A. ta in. *Yevropeizatsiya kryminalnoho prava Ukraïny: materyaly mizhnar. nauk. konferentsii* (19.12.2024) (in Ukr.).
  16. Politova, A. S. (2022). Dyskusiyini pytannya shchodo st. 4.5.4. zghvaltuvannya u proyekti Kryminalnogo kodeksu Ukraïny [Disputable issues concerning Article 4.5.4. of rape in the Draft Criminal Code of Ukraine]. In: Tatsiy, V. Ya., Ponomarenko, Yu. A., & Bauh, Yu. V. ta in. (Eds.). *Kryminalne pravo Ukraïny pered vyklykamy suchasnosti i maybuttya: yakym vona ye i yakym yi buty: materyaly mizhnar. nauk. konferentsii* (m. Kharkiv, 21-22.10.2022). Kharkiv: Pravo, 2022. S. 301-305 (in Ukr.).
  17. Ponomarenko, Yu. A. (2024). Vtilennya polozhen Lantsarotskoyi konventsii u proyekti novoho KK Ukraïny [Implementation of the Provisions of the Lanzarote Convention in the Draft New Criminal Code of Ukraine]. In: Ponomarenko, A. ta in. *Yevropeizatsiya kryminalnoho prava Ukraïny: materyaly mizhnar. nauk. konferentsii* (19.12.2024). Kharkiv: Pravo, 2025. S. 80-90 (in Ukr.).
  18. Ponomarenko, Yu. A. (2025). Vtilennya polozhen Stambul'skoyi konventsii u proyekti novoho KK Ukraïny [Implementation of the Provisions of the Istanbul Convention in the Draft New Criminal Code of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (1), 424-429. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-1/97> (in Ukr.).
  19. Kharitonova, O. V. (2021). Zakhyst seksualnoi avtonomii lyudyny v proyekti KK Ukraïny: krytychnyy pohlyad [Protection of sexual autonomy of a person in the draft Criminal Code of Ukraine: a critical view]. *Visnyk asotsiatsii kryminalnoho prava Ukraïny*, 2(16), 178-208. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.244248> (in Ukr.).
  20. Chuhunikov, I. I. (2023). Obyekt kryminalnykh pravoporushen v seksualniy sferi: Istoriya, suchasne porozuminnyya ta tendentsii rozvytku [Object of Criminal Offenses in the Sexual Sphere: History, Current Understanding, and Development Trends]. *Naukovy yurydychnyy zhurnal*, (19), 378-388. <https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.49> (in Ukr.).
  21. *Proiekt novoho KK: stanom na 17.02.2025*. (2025). [Draft of the New Criminal Code: as of 17.02.2025]. <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/02/17/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-17-02-2025-dlya-opublikuvannya.pdf> (in Ukr.).
  22. Aksionova, S. Yu. (2016). *Pidlitkove materinstvo: demohrafichnyi aspekt problemy* [Teenage Motherhood: Demographic Aspect of the Problem] / In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M. V. Ptukhy NAN Ukraïny (in Ukr.).

23. Silina, N. K., Koval, H. M., Tytova, T. A., Pohorila, O. I., & Silina, T. M. (2019). Aktualni pytannya zberezhennya reproduktyvnoho zdorovya divchat-pidlitkiv z vulvovahinalnymy infektsiyamy [Current Issues of Preserving Reproductive Health of Adolescent Girls with Vulvovaginal Infections]. *Zdorovya zhinky*, 2(138), 25-30 (in Ukr.).
24. Tsolko O. R. (2013). Stan reproduktyvnoho zdorovya divchat-pidlitkiv v Ukraïni ta sviti (ohlyad literatury) [The State of Reproductive Health of Adolescent Girls in Ukraine and the World (Literature Review)]. *Aktualni pytannya pediatriï, akusherstva ta hinekolohii*, (1), 38-42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/appatg_2013_1_13 (in Ukr.).
25. Kesterton, A. J., & Cabral de Mello, M. (2010). Generating demand and community support for sexual and reproductive health services for young people: a review of the literature and programs. *Reprod Health*, 7(25). <https://doi.org/10.1186/1742-4755-7-25>
26. Tkachova, Yu. H. (2013). Pidlitkova vahitnist – trahediya suchasnosti [Teenage Pregnancy – Tragedy of Modernity]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky*, (3), 43-50 (in Ukr.).
27. *Formuvannya seksualnoi kultury molodi. Kn. 9.* [Formation of Youth Sexual Culture. Book 9]. (2004). Kyiv: Derzh. in-t problem simi ta molodi, Ukr. in-t sotsialnykh doslidzhen (in Ukr.)
28. Palechko, N. (2020, January 13). *Yak odruzhytysya nepovnoletnim? Poyasnyue suddya Kaluskoho miskrayonnogo sudu Volodymyr Onushkanych. Sudova vlada Ukraïny* [How Can Minors Get Married? Judge of the Kalush City District Court Volodymyr Onushkanych Explains]. Judiciary of Ukraine <https://court.gov.ua/press/interview/865755/> (in Ukr.).
29. Divchatka-pidlitky mayut bilshe shansiv na uspikh, yakshcho u nykh nastyrylyvi materi [Teenage Girls Have More Chances for Success If They Have Persistent Mothers]. (2016, September 22). *Holos Ameryky*. <https://www.holosameryky.com/a/yak-vyhovaty-uspishnu-donku/3521055.html> (in Ukr.)
30. Shevchuk, N. (2021). Okremi pytannya kryminalno-pravovoï otsinky tyazhkykh naslidkiv pry vchynenni z'r'valtuvannya [Certain Issues of Criminal Law Assessment of Severe Consequences in Cases of Rape]. In: Streltsova, E. L., & Kozachenka, O. V. (Eds.). *Novitni kryminalno-pravovi doslidzhennya – 2021*. Mykolaïv: MIP NU "OYUA", s. 241-246 (in Ukr.).
31. *Vyrok Bershads'koho rayonnoho sudu Vinnyts'koï oblasti vid 26.08.2015 r., sprava No. 126/2145/15-k* [Verdict of the Bershad District Court of Vinnytsia Region Dated 26.08.2015, Case No. 126/2145/15-k]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50708990> (in Ukr.)
32. *Vyrok Storozhynets'koho rayonnoho sudu Chernivets'koï oblasti vid 21.12.2018, sprava № 723/411/18* [Verdict of the Storozhynets District Court of Chernivtsi Region Dated 21.12.2018, Case No. 723/411/18]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78780297> (in Ukr.).
33. *Vyrok Kaharlyts'koho rayonnoho sudu Kyïvskoï oblasti vid 08.05.2023, sprava № 371/178/22* [Verdict of the Kaharlyk District Court of Kyiv Region Dated 08.05.2023, Case No. 371/178/22]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110694076> (in Ukr.).
34. 16-rychna marokkanka, yaku zmusili vyjty zamizh za ii r'valtivnyka, ubila sebe [16-Year-Old Moroccan Girl Who Was Forced to Marry Her Rapist Killed Herself]. (2012, March 15). *Ukraïnska pravda*. <https://life.ppravda.com.ua/society/2012/03/15/98456/> (in Ukr.).
35. Ya vyjshla zamizh za svoho r'valtivnyka [I Married My Rapist]. (2017, October 25). *BBC News Ukraïna*. <https://www.bbc.com/ukrainian/media-41746447> (in Ukr.).
36. Zamizh za r'valtivnyka. Yak v Turechchyni proponuyut zminynty pokarannya za seks z nepovnoletnimy [Marrying the Rapist. How Turkey Proposes to Change Punishment for Sex with Minors]. (2020, January 30). *Zhinochyj konsortsium Ukraïny*. https://wcu-network.org.ua/possessing-equal-rights/news/Zamzh_za_%D2%91valtvnika_Jak_v_Turechchin_proponujut_zmnynty_pokarannja_za_s (in Ukr.).
37. *Statystychni dani MOZ vsi vidomstva za 2019 ta 2023 roky. Tsentri hromadskoho zdorovya MOZ Ukraïny* [Statistical Data of the Ministry of Health: All Departments for 2019 and 2023. Public Health Center of the Ministry of Health of Ukraine]. <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanividomstva.html> (in Ukr.).
38. *Vyrok Sosnivskoho rayonnoho sudu m. Cherkasy vid 13.05.2019, sprava № 712/1117/19* [Verdict of the Sosnivskyi District Court of Cherkasy Dated 13.05.2019, Case No. 712/1117/19]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81769458> (in Ukr.).
39. *Vyrok Kozyatynskoho miskrayonnogo sudu Vinnyts'koï oblasti vid 10.01.2018, sprava № 133/984/17* [Verdict of the Kozyatyn City District Court of Vinnytsia Region Dated 10.01.2018, Case No. 133/984/17]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71491343> (in Ukr.).
40. D'Angelo, D. V., Liu, Y., Basile, K. C., Smith, S. G., Chen, J., Friar, N. W., & Stevens, M. (2024). Rape and sexual coercion related pregnancy in the United States. *American Journal of Preventive Medicine*,

- 66(3), 389-398. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2023.11.001>
41. Basile, K. C., Smith, S. G., Liu, Y., Kresnow, M., Fasula, A. M., Gilbert, L., Chen, J. (2018). Rape-related pregnancy and association with reproductive coercion in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*, 55(6), 770-776. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.07.028>
42. Boiko, V. V. (2013). Zahalnoteoretychna kharakterystyka spetsialnoi pravovoї normy ta її konkurentsii iz zahalnoju normoju [General Theoretical Characteristics of a Special Legal Norm and Its Competition with a General Norm]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu "Ostrozhska akademiya". Seriya "Pravo"*, 1(7). <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13bvvizn.pdf> (in Ukr.).
43. Us, O. V. (2018). Teoriya ta praktyka kryminano-pravovoї kvalifikatsii [Theory and Practice of Criminal Law Qualification]. Lektsii. Kharkiv: Pravo (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 81 pp. 97–110 (1).

Related identifiers:
[10.5281/zenodo.13923462](https://zenodo.org/doi/10.5281/zenodo.13923462)
http://forumprava.pp.ua/files/097-110-2025-1-FP-Mykhailichenko_13.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2025_1_13.pdf
License (for files):
[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)
Received: 18.02.2025

Accepted: 12.03.2025

Published: 17.03.2025

Available online: 17.03.2025

Cite as:

Михайліченко, Т. О. (2025). Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та сексуальної недоторканості: аналіз та удосконалення розділу 4.5 проєкту нового Кримінального кодексу України. *Форум Права*, 81(1), 97–110. <http://doi.org/10.5281/zenodo.13923462>

Mykhailichenko, T. O. (2025). Kryminalni pravoporushennya proty seksualnoyi svobody ta seksualnoyi nedotorkanosti: analiz ta udoskonalennya rozdil 4.5 proyektu novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrayiny [Criminal Offences against Sexual Freedom and Sexual Inviolability: Analysis and Improvement of Section 4.5 of the Draft Criminal Code of Ukraine]. *Forum Prava*, 81(1), 97–110. <http://doi.org/10.5281/zenodo.13923462>